

Praktyczna obserwacja
lipiec 1935

DR. R. CZAPLIŃSKA-MUTERMILCHOWA i MGR. E. RYBICKA

WSKAZÓWKI METODYCZNE DO ARKUSZA OBSERWACYJNEGO

DLA UŻYTKU NAUCZYCIELI
GIMNAZJUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO

NAKŁADEM „NASZEJ KSIĘGARNI”, SPÓŁKI AKCYJNEJ
ZWIĄZKU NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO.
WARSZAWA, 1935

25. 147
140168

M 42082/1

UP - Kraków BG

1050152537

Zakł. Graf. „NASZA DRUKARNIA”, Warszawa, Sienna 15.

20 **BG. UP**
D. 148-5

3-

P R Z E D M O W A.

Arkusz obserwacyjny, który oddajemy do rąk pp. wychowawców i nauczycieli, jest wynikiem ścisłej współpracy psychologów szkolnych, zgrupowanych w Zespole zorganizowanym przy Pracowni Wychowawczej Muzeum Oświaty i Wychowania Min. W. R. i O. P. i nauczycieli szkół średnich, pozostających w kontakcie z Zespołem. Pierwotny projekt arkusza, ułożony przez psychologów, poddano próbie w kilku gimnazjach warszawskich i w związku z tem przedyskutowano szczegółowo z pp. dyrektorami i nauczycielami tychże gimnazjów. W rezultacie projekt ten uległ licznym modyfikacjom, przybierając formę, którą nauczyciele uznali dla własnych celów za najbardziej odpowiednią.

Nie będzie rzeczą zbyteczną zaznaczyć jeszcze, iż sam pomysł ułożenia arkusza obserwacyjnego, który mieliby wypełniać nie psychologowie, lecz nauczyciele przy ewentualnej pomocy psychologów szkolnych, nie wyszedł od psychologów. Geneza niniejszego arkusza obserwacyjnego była taka, iż gimnazja, które, stosując się do intencji Min. W. R. i O. P., chciały wprowadzić u siebie arkusz obserwacyjny, zwrócili się do psychologów szkolnych, ażeby byli pomocni przy ułożeniu takiego arkusza. Spełniając żądanie tych szkół, Zespół Psychologów daleki jest od przesądzania sprawy, czy i w jakim zakresie wypełnianie arkusza obserwacyjnego ma być obowiązkiem nauczycieli. Rozstrzy-

gać o tem mają prawo wyłącznie władze szkolne i sami nauczyciele. Zamiarem Zespołu Psychologów było jedynie postarać się o to, ażeby te gimnazja i ci nauczyciele, którzy chcieliby posługiwać się arkuszem obserwacyjnym, mieli do dyspozycji arkusz jak najbardziej dostosowany do potrzeb i możliwości szkoły. Zaznaczyliśmy już, że przy ułożeniu ostatecznej jego formy żywy udział brali dyrektorzy i nauczyciele. W jakiej mierze wynik tego współdziałania okaże się naprawdę przydatnem narzędziem w pracy wychowawczej, rozstrzygnie dopiero przyszłość i dobra wola tych, do których rąk arkusz ten się dostanie.

Warszawa, dn. 13 grudnia 1934 r.

PROF. STEFAN BAŁEY

Przewodniczący Zespołu Psychologów
Szkolnych przy Prac. Wychowawczej
Muzeum Oświaty i Wychowania Min.
W. R. i O. P.

CEL ARKUSZA.

Członkowie grona nauczycielskiego w dyskusjach na komisjach klasowych, a także w rozmowach prywatnych, wypowiadają wiele cennych uwag i opinii o poszczególnych uczniach. Niestety jednak uwagi te, jak również liczne obserwacje nauczycieli, przeważnie nie są notowane, wskutek czego ginie najcenniejszy materiał obserwacyjny.

Nauczyciel, który chciałby sobie zdać sprawę z całości kształtu rozwoju ucznia, w przypadkach np. wątpliwości przy promowaniu z klasy do klasy, udzielania wskazówek opiece domowej, tłumaczenia nagle pojawiającej się trudności wychowawczej i t. p. — znajduje najczęściej w dokumentach jedynie wykazy ocen, które są materiałem niewystarczającym.

Celem arkusza obserwacyjnego jest zaradzenie tym brakiem.

Arkusz powinien stanowić zachętę i podniecie do stałej, planowej obserwacji, która konieczna jest zarówno dla pogłębienia znajomości psychiki ucznia na danym stopniu rozwoju, jak też dla śledzenia zmian, jakie następują w jego psychice w ciągu całego okresu szkolnego. Obserwacje te są konieczne zarówno dla wychowawców i nauczycieli, prowadzących daną klasę przez czas dłuższy, jak też dla tych z pośród grona nauczycielskiego, którzy w następnych latach obejmują obserwowaną już klasę i którym wypełniony arkusz

pozwole na szybsze zorientowanie się we właściwościach psychicznych nieznanych im uczniów. Arkusz ma służyć do usystematyzowania i zebrania w jedną całość wszelkich obserwacji, dotyczących uczniów, a równocześnie być podstawą dyskusyj na komisji klasowej.

Ponadto dane, zawarte w arkuszu obserwacyjnym, łącznie z ewentualnymi wynikami badań psychologa szkolnego, będą materiałem pomocniczym przy udzielaniu wskazówek co do dalszego kształcenia ucznia (kontynuowanie nauki w liceum ogólnokształcącym, liceach zawodowych różnego typu i t. p.)

BUDOWA ARKUSZA OBSERWACYJNEGO.

Układ arkusza wzorowany jest na wytycznych, podanych w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 13 z 9.XI.1933 r., w Statucie Gimnazjum Państwowego, w § 78 dotyczącym oceny ucznia.

Arkusz obserwacyjny składa się z 7 kart. Każda karta podzielona jest na możliwie małą ilość rubryk, co pozostawia jak najszerze pole inwencji nauczyciela. Na każdej karcie znajduje się rubryka „Dowolne uwagi”, do której należy wpisywać wszelkie dane, zasługujące na zaznaczenie, a nie mieszczące się w poprzednich rubrykach. „Dowolne uwagi” dają nauczycielowi możliwość wypowiedzenia o uczniu opinii, niezwiązanej żadną rubryką. Aby jednak notowane obserwacje nie były zbyt luźne i bezplanowe, należy posługiwać się wytycznymi do arkusza obserwacyjnego, omawiającami szczegółowo każdą kartę.

WYTYCZNE OGÓLNE.

Należy położyć nacisk na konieczność *zespołowego wypełniania kart*, gdyż w ten tylko sposób arkusz spełni swój

cel, dając wszystkim nauczycielom pełną charakterystykę ucznia.

Poza formalnemi rubrykami, wypełnianemi w kancelarji, dane do arkusza obserwacyjnego zbiera przede wszystkim wychowawca (czyni) w porozumieniu z opieką domową oraz gronem nauczycielskiem.

Rubryki wypełnia się w miarę zdobywania wiadomości, przyczem zaznaczyć należy, że nie wszystkie rubryki odnośnie do każdego ucznia muszą być wypełnione. Należy notować tylko wiadomości pewne i sprawdzone, zaznaczać cechy, występujące wyraźnie i pozostawić raczej rubrykę pustą, niż wpisywać do niej jakiegokolwiek wiadomości jedynie dla zapełnienia rubryki.

Dla orjentacji na każdej z poszczególnych kart podany jest sposób jej wypełniania.

WYTYCZNE SZCZEGÓŁOWE.

Karta I.

Rubryki co do formalnych danych wypełnia kancelarja gimnazjum. Należy zebrać wiadomości, gdzie uczeń (nica) uczył (a) się przed wstąpieniem do szkoły, w której arkusz jest wypełniany.

Karta II.

Kartę II wypełnia wychowawca(czyni) po przyjęciu ucznia(nicy) do szkoły. Na zebraniu komisji klasowej odczytuje się dane i wpisuje ewentualne uzupełnienia. W następnych latach wychowawca(czyni) notuje zmiany, zaznaczając datę. Dane należy zbierać częściowo od rodziców, czę-

ściowo od ucznia(nicy), starając się sprawdzić wiarogodność informacji.

Rubryki 1, 2 i 3 nie wymagają osobnego omówienia.

Wypełniając rubrykę 4-tą, należy zwrócić szczególną uwagę na to, czy uczeń(nica) ma osobny pokój, osobne łóżko, higieniczne warunki domowe. Poza tem należy zwrócić uwagę na te dane, dotyczące warunków materialnych i mieszkaniowych ucznia(nicy), które w szczególnie sposób wpływają na pracę szkolną (np. bezrobocie rodziców, ciasne mieszkanie i t. p.).

Wypełniając rubrykę 5-tą, należy zwrócić uwagę na to, czy uczeń(nica) odrabia lekcje w domu (jeśli nie, to gdzie), czy ma oddzielny pokój do pracy, osobny stół, dobre oświetlenie, spokój przy pracy; ile przeciętnie poświęca czasu na pracę domową nad lekcjami. Czy pracuje sam(a), czy z kolegami(żankami), czy mu(jej) ktoś ze starszych pomaga systematycznie lub dorywczo w lekcjach.

Rubryka 6-ta dotyczy wszelkich zajęć pozaszkolnych ucznia(nicy), a więc korepetycyj, lekcji języków, muzyki, sportów, rozrywek i t. p. Należy również uwzględnić stałą pracę zarobkową ucznia(nicy), jak np. udzielanie korepetycyj, lub też stałą pomoc w domu, np. opieka nad młodszym rodzeństwem, pomoc przy gospodarstwie, w biurze, sklepie rodziców i t. p.

W rubryce 7-mej należy możliwie wyczerpująco omówić stosunek opieki domowej do ucznia(nicy), a więc zainteresowanie życiem szkolnem, dbałość o jego potrzeby, należy zaznaczyć zbyt małą lub przesadną troskliwość, zaznaczyć opinię domu o uczniu(nicy), określić, o ile to możliwe, atmosferę domową (serdeczną, oziębłą). Podkreślić wpływ tej atmosfery i czynników domowych (np. rozwód rodziców i t. p.) na ucznia(nicę). Powinno się jednak bardzo ostrożnie zbierać i no-

tować wiadomości, dotyczące często tak bardzo osobistych i drażliwych kwestyj.

Kartę I i II należy wypełnić i odczytać już na pierwszym zebraniu komisji klasowej. O ile klasa jest zbyt liczna i nie można poświęcić wszystkim uczniom(nicom) zbyt wiele czasu, trzeba wypełnić i odczytać przynajmniej dane, dotyczące tych uczniów(nic), którzy(re) mają specyficzne warunki domowe, zasługujące na uwzględnienie, bądź też tych, którzy(re) już w I-szym kwartale zwrócili(ły) na siebie uwagę i wymagają odrazu obszerniejszego omówienia.

Karta III.

Karta III (podobnie jak karta V), w odróżnieniu od innych, przeznaczonych na czas całego pobytu ucznia(nicy) w szkole — zmienia się co roku. Wypełniają ją nauczyciele poszczególnych przedmiotów. W następnych latach wypełnia się nową analogiczną kartę, poprzednia zostaje w arkuszu ucznia(nicy). Na zebraniu komisji klasowej odczytuje się opinie nauczycieli i wyciąga wnioski ogólne, które stanowią podstawę do scharakteryzowania sfery intelektualnej ucznia(nicy) i jego(jej) stosunku do pracy (karta V). Dane o stosunku do przedmiotów wpisuje się w porządku dowolnym, jedynie z zachowaniem grup przedmiotów: humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej, sprawnościowo-artystycznej. Po wpisaniu uwag, dotyczących jednego przedmiotu, oddziela się je linią poziomą.

W karcie tej, dotyczącej stosunku do przedmiotu, należy uwzględnić możliwie wyczerpująco i wszechstronnie cechy ucznia(nicy), występujące wyraźnie. Powinien tu być uwzględniony stosunek ucznia(nicy) do przedmiotu — zestawione jego(jej) uzdolnienia w danym kierunku, zaintereso-

wanie przedmiotem i praca nad nim. W stosunku do uczniów(nic) słabych należy wymienić przypuszczalną przyczynę złych postępów i uzasadnić ocenę niedostateczną.

Karta IV.

Opinie co do punktu 1 wpisuje wychowawca(czyni) na podstawie dyskusji na zebraniu komisji klasowej w pierwszym roku pobytu ucznia(nicy) w szkole, zaznaczając datę. W następnych latach odczytuje się poprzednie uwagi i notuje nowe spostrzeżenia i uzupełnienia, również zaznaczając datę zanotowania. Dane dotyczące punktu 2-go wpisuje co roku wychowawca(czyni), odczytuje na zebraniu komisji klasowej i wpisuje ewentualne uzupełnienia.

W punkcie 1-szym chodzi o możliwie pełne scharakteryzowanie stosunku ucznia(nicy) do życia szkoły i klasy. Należy więc scharakteryzować stosunek ucznia(nicy) do samej szkoły, — czy lubi szkołę, jest do niej przywiązany(a), czy też stosunek jego(jej) do szkoły jest raczej obojętny lub wrogi. Charakteryzując stosunek ucznia(nicy) do klasy, uwzględnić należy, czy jest zżyty(a) z całą klasą, z małą grupką, lub z pojedynczemi tylko jednostkami—czy może wystarcza sam(a) sobie i z nikim bliżej nie współżyje; czy cieszy się uznaniem i sympatją klasy, czy też jest raczej nielubiany(a), lub stosunek klasy do niego(niej) jest obojętny; czy jest uczynny(a); czy lubi przewodzić, czy też raczej podporządkowuje się innym; czy wnosi do klasy własną inicjatywę i pomysły, czy też raczej jest bierny(a) i t. d., i t. d. Dalej należy omówić stosunek do nauczycieli. A więc, czy uczeń(nica) ustosunkowuje się jednakowo do wszystkich nauczycieli, czy też różnie, zależnie od osoby albo przedmiotu. Czy jest swobodny(a) czy skrupowany(a), otwarty(a), chętnie mówi o sobie, czy też zamknięty(a), skryty(a). Czy stosunek jego (jej)

do nauczycieli jest krytyczny. Czy uczeń(nica) jest naogół posłuszny(a), chętnie spełnia dane mu(jej) polecenia; czy zwraca się sam(a) do nauczycieli z prośbami lub zapytania-
mi na lekcjach lub poza lekcjami; czy stara się zwrócić na siebie uwagę w szczególny sposób i jaki, i t. d., i t. d.

Aby otrzymać możliwie pełny obraz psychiki ucznia (nicy), należy szczegółowo uwzględnić jego(jej) pracę w organizacjach społecznych, które obecnie często absorbują uczniom(nicom) tak wiele czasu i energii.

Sprawie tej poświęcony jest punkt 2-gi, który daje obraz pracy społecznej i samokształceniowej ucznia(nicy) na terenie szkoły i organizacji międzyszkolnych przez cały czas jego(jej) pobytu w szkole. Dane, dotyczące tego punktu, wpisuje co roku wychowawca(czyni), odczytuje je na zebraniu komisji klasowej i wpisuje ewentualne uzupełnienia.

W rubryce, dotyczącej udziału w pracy organizacji, powinno się uwzględnić, czy udział ten jest bierny, czy czynny, czy uczeń(nica) należy do organizacji tylko formalnie, czy naprawdę w niej pracuje, wnosząc energję i inicjatywę. Ile czasu poświęca przeciętnie na pracę w danej organizacji. Jak praca ta wpływa na wynik nauki w szkole.

W rubryce, dotyczącej stanowiska w organizacjach, należy zaznaczyć funkcje, jakie dany uczeń(nica) pełni w organizacji, ze szczególnem uwzględnieniem funkcyj kierowniczych.

Karta V.

Karta V poświęcona jest właściwej charakterystyce ucznia(nicy). Opinie wpisuje co roku wychowawca(czyni) na podstawie dyskusji na zebraniu komisji klasowej. W następnych latach dopiero po wpisaniu opinii o uczniu(nicy) —

dla uniknięcia sugestji — odczytuje się opinie z lat poprzednich.

Pożądane byłoby, aby wychowawca(czyni) lub ktoś z nauczycieli(lek), mający bliski kontakt z klasą, podawał charakterystykę ucznia(nicy), w tym wypadku członkowie komisji klasowej dopełnialiby ją wszechstronnie własnymi spostrzeżeniami, opierając się na następujących wytycznych:

Punkt 1. Właściwości intelektualne. W rubryce tej należy scharakteryzować przede wszystkim uzdolnienia, pamięć i uwagę ucznia(nicy).

Należy zwrócić uwagę, czy uczeń(nica) wykazuje uzdolnienia ogólne, czy też specjalne, podkreślić zaznaczające się zamiłowania do pewnego przedmiotu lub grupy przedmiotów, zastanowić się, czy zamiłowania te idą raczej w kierunku praktycznym, czy teoretycznym. Ponadto należy się zastanowić nad następującymi kwestjami: czy nauka szkolna sprawia uczniowi(nicy) trudności, wypływające z braków intelektualnych lub z innych powodów (jakich?). Czy uczeń(nica) przyswaja sobie nowe wiadomości łatwo czy też trudno, w sposób mechaniczny czy też rozumowo i krytycznie. Czy bierze czynny udział w pracy klasy, czy też zachowuje się biernie. Czy trudności zniechęcają ucznia(nicę), czy też pobudzają do myślenia i pracy. Czy uczeń(nica) ma trudność zapamiętywania materiału, czy długo pamięta, czy pamięta go wiernie. Czy uczeń(nica) potrafi łatwo skupić uwagę przez dłuższy czas, czy też szybko się nuży i rozprasza. Czy jego (jej) skupienie uwagi jest zależne w dużym stopniu od zainteresowania przedmiotem, czy też umie się skupić nawet mimo braku zainteresowania. Czy uwaga ucznia(nicy) łatwo skierowuje się na przedmiot nauczania, czy też wciąż rozprasza się wskutek podnieć zewnętrznych. Czy uczeń(nica) zdradza uzdolnienia i zamiłowania artystyczne. Czy odznacza się fantazją.

Punkt 2. Właściwości charakteru i usposobienia. W rubryce 2-giej należy podać cechy charakteru i usposobienia ucznia(nicy) z zaznaczeniem cech, ujawniających się w stopniu wybitnym. Należy podkreślić, czy uczeń(nica) jest pewny(a) siebie, czy nieśmiały(a), zahamowany(a) uczucio-wo — o ile to możliwe, zanalizować przyczyny tego zahamowania. Czy jest skłonny(a) do krytykowania. Czy jest czynny(a), czy bierny(a). Czy jest żywy(a), czy też raczej spokojny(a) lub nawet apatyczny(a). Czy jest uprzejmy(a) i zgodny(a), czy opryskliwy(a) i kłótniwy(a). Czy zainteresowania jego(jej) są skierowane na otoczenie, czy raczej na własne doznania. Czy jest szczery(a) i otwarty(a), czy też zamknięty(a) w sobie. Czy jest typem trzeźwym, czy raczej marzycielskim. Czy jest prawdomówny(a), czy kłamliwy(a). Czy łatwo ulega wpływom z zewnątrz, czy też jest typem niezależnym. Czy wykazuje kulturalne formy zachowania zewnętrznego.

Szczególną uwagę należy zwrócić na *trudności*, zaznaczające się w wychowaniu ucznia(nicy) i zanalizować ich przyczyny.

Punkt 3. Ogólna charakterystyka pracy ucznia(nicy). W rubryce 3-ciej należy scharakteryzować sposób pracy ucznia(nicy). A więc należy rozważyć następujące kwestje:

Czy uczeń(nica) pracuje samodzielnie, czy wymaga ciągłej pomocy i podniety. Czy pracuje szybko, czy powoli. Czy jest wytrwały(a). Czy jest dokładny(a) i systematyczny(a). Czy jest raczej pilny(a), czy leniwy(a). Jak się przedstawia zewnętrzna forma pracy ucznia(nicy). Czy praca domowa różni się od pracy szkolnej. Czy uczeń(nica) pracuje jednakowo na wszystkich lekcjach. Czy uczeń(nica) pracuje stale, czy też okresami, czy nie ma luk w pracy szkolnej.

Karta VI i VII

W karcie VI i VII psycholog szkolny, lekarz oraz nauczyciel wychowania fizycznego podają wyniki badań oraz krótkie uwagi, dotyczące ucznia(nicy). Obszerne dane znajdują się w specjalnych kartach lekarskich i psychologicznych, nie przeznaczonych do omawiania na komisji klasowej. Karty VI i VII zawierają jedynie wnioski i wyniki pracy psychologa oraz lekarza i instruktora wychowania fizycznego, uzupełniające obraz danego(nej) ucznia(nicy) i szczególnie ważne dla jego pracy szkolnej.

Wydawnictwa „NASZEJ KSIĘGARNI” Sp. Akc.

Warszawa, ul. Świętokrzyska 18. Konto P. K. O. Nr. 2058.

PIOTR BOVET

Prof. Uniw. w Genewie, Kierownik Instytutu J. J. Rousseau

INSTYKNT WALKI

PSYCHOLOGJA — WYCHOWANIE

Tł. M. Górską. Nowe wydanie przejrzone i uzupełnione. „Biblioteka Dzieł Pedagogicznych” Nr. 13. Str. 268. **Cena zł. 5.—.**

Książka Piotra Boveta jest jedyną pracą w języku polskim, omawiającą naukowo zagadnienia związane z instynktem walki, jego rozwojem i przeobrażeniami; jakie w nim mogą zachodzić pod wpływem wychowania i przypadkowych okoliczności.

W związku z instynktem walki można stawiać wychowaniu różne cele. Piotr Bovet przypisuje im wielkie znaczenie przy wytyczeniu nowych dróg ludzkości i poświęca znaczną część swej pracy omawianiu wychowania moralnego, pacyfistycznego i militarne go. Ponadto „Instynkt walki” przynosi wiele ciekawego materiału w związku z ostatnią wojną i wojną wogóle.

0 5372
M 42092/1

Wydawnictwa „NASZEJ K

Warszawa, ul. Świętokrzyska 18

UP - Kraków BG

1050152537

S. SZUMAN i S.

Prof. psych. pedagog. U. J. Docent z

Organizm a życie

„Biblioteka Dzieł Pedagogicznych” Nr. 45, 46.
Str. 424. **Cena zł. 8.50.**

Książka „Organizm a życie psychiczne” jest poświęcona badaniom pogranicznego terenu między psychologią a biologią i została napisana przez najwybitniejszych specjalistów polskich z tej dziedziny. Choć jest w niej mowa nie tylko o człowieku, to jednak właściwym jej problemem jest psychika ludzka na tle zjawisk biologicznych. Dziedziczenie właściwości cielesnych i psychicznych, instynkty u człowieka, biologiczne formy uczenia się i zdobywania doświadczenia, ewolucja organizmu i psychiki w rodzie człowieka, psychiczne przystosowanie się do środowiska, człowiek jako istota ponadbiologiczna — oto niektóre z omawianych zagadnień. Jest dzisiaj faktem oczywistym, że nie można zrozumieć zjawisk życia psychicznego bez poznania zjawisk życia organicznego.